

Ο ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΣΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

Μαριάννα Ιατροπούλου-Θεοχαρίδου

Δρ. Διδάκτωρ Φιλοσοφικής Σχολής Παν/μίου Αθηνών, Συγγραφέας – Ερευνήτρια
orqlac@otenet.gr

Περίληψη: Εκπλήσσει κανείς ευχάριστα όταν στις μέρες μας, 2400 χρόνια από τη γέννησή του, ακούει πόσο γνωστός και οικείος είναι στην Περσία και τις χώρες γύρω της ο Αριστοτέλης, πόσο τον σέβονται και τον τιμούν. Αυτό συμβαίνει επειδή εδώ γνωρίζουν και λατρεύουν τον Μέγα Αλέξανδρο. Εδώ, ισχύει το φαινόμενο: «όπου Αλέξανδρος και Αριστοτέλης, όπου Αριστοτέλης και Αλέξανδρος». Οι δύο κορυφαίοι άνδρες είναι γνωστοί σ'ολόκληρο τον κόσμο, ωστόσο στο επίπεδο της δημοσιότητας και αναγνωρισιμότητας που βρίσκονται στην ευρύτερη περιοχή της Περσίας και της Ανατολής σήμερα, τους ανέβασαν τα Περσικά έπη: «Σαχ-Ναμέ» (βιβλίο των Βασιλέων) του Φερντοσί (10ος μ.Χ.αι.), «Εσκενταρ-Ναμέ» (Βιβλίο του Αλεξάνδρου) του Νιζαμί (12ος μ.Χ.αι.), «Νταραμπ-Ναμέ» (Βιβλίο του Δαρείου) του Ταρσουσί (15ος μ.Χ.αι.) και «Χερατ-Ναμέ Εσκανταρί» (Βιβλίο Σοφίας του Αλεξάνδρου) του Μουλανά Ναρουντίν Αμπντούρ-Ραχμάν Τζααμί (15ος μ.Χ.αι.).

Λέξεις κλειδιά: Αριστοτέλης, Μέγας Αλέξανδρος, «Μυθιστόρημα του Μεγάλου Αλεξάνδρου του Ψευδοκαλλισθένη», Περσική ποίηση, «Σαχ-Ναμέ» (Βιβλίο των Βασιλέων), «Εσκενταρ-Ναμέ» (Βιβλίο του Αλεξάνδρου), Φερντοσί, Νιζαμί, Αβισέννα, Μπιρουνί, Ταρσουσί, Τζααμί.

ARISTOTELES IN PERSIAN EPIC POETRY

Abstract: It is pleasantly surprising in our days, 2400 years since Aristotle's birth, to hear how well-known and familiar he is to the people of Persia and surrounding countries, how much they respect and honor him. This happens because here they know and adore Alexander the Great. Here applies the phenomenon: "where Alexander and Aristotle, where Aristotle and Alexander". The two leading men are known worldwide but the publicity and recognition they have in the regions surrounding and including Persia today, is due to the Persian epics: "Shah-Name"(Book of Kings) of Ferdowsi (10th a.d.century), the "Eskendar-Name"(Book of Alexander) of Nizami Ganjavi (12th a.d. century), "Darab-Name" (Book of Darius) of Tarsousi (15th a.d.century) and "Cherat-Name Eskandari" (Book of Wisdom of Alexander) of Moulana Naroudin Abdour-Rahman Jaami (15th a.d.century).

Keywords: Aristotle, Alexander the Great, "The Alexander Roman of Pseudocallisthenes" Persian poetry, Book of Kings ((Sah-Name), Book of Alexander(Eskendar-Name), Ferdowsi, Nizami, Avicenna, Biruni, Tarsoushi, Jaami.

Όλοι οι ποιητές της Ανατολής περιγράφουν στα έργα τους τη μεγάλη επίδραση του Αριστοτέλη στον Αλέξανδρο και την υπέροχη σχέση που είχε αναπτυχθεί μεταξύ των οι δύο ανδρών. Γράφουν για την σοφία, την εντιμότητα την δικαιοσύνη και την «πανεπιστημονικότητα» που δίδαξε ο μεγάλος δάσκαλος στον μαθητή του και για τον σεβασμό και την τήρηση κατά γράμμα των επιταγών του Αριστοτέλη από τον Αλέξανδρο.

Ο Αριστοτέλης πράγματι δίδαξε τον Αλέξανδρο όλες τις επιστήμες και τον κατέστησε «πανεπιστήμονα». Πρώτα-πρώτα ο μεγάλος δάσκαλος του δίδαξε ποίηση, Πίνδαρο και Όμηρο. Γνωρίζουμε ότι τα Ομηρικά Έπη ήταν τα αγαπημένα του νεαρού μαθητή και ότι αντίγραφο της «Ιλιάδας» με ιδιόχειρη αφιέρωση του Αριστοτέλη είχε πάντα ο Αλέξανδρος κάτω από το προσκέφαλό του, καθ'όλη τη διάρκεια της εκστρατείας του στην Ασία. Μεγαλύτερη όμως έμφαση έδωσε, ο δάσκαλος, στην Ηθική και την Πολιτική. Στην Μίεζα ο Αριστοτέλης έγραψε την πραγματεία του «Περί βασιλείας» και ασφαλώς δίδαξε το περιεχόμενό της στον Αλέξανδρο, εκείνος όμως λίγα χρόνια αργότερα έδειξε προτίμηση στα δημοκρατικά πολιτεύματα των Ελληνίδων Πόλεων της Μ. Ασίας.

Ο Αριστοτέλης ήταν ο κύριος αίτιος, αυτός που επέδρασε αποφασιστικά στο γεγονός ότι ο μαθητής του, ο Αλέξανδρος, φρόντισε στην εκστρατεία του να συνοδεύεται από πολλούς σοφούς και επιστήμονες της εποχής. Πρώτη και μοναδική φορά στην ιστορία της ανθρωπότητας ξεκίνησε κάποιος εκστρατεία, έχοντας στη συνοδεία του, εκτός από τους στρατιωτικούς και εκατοντάδες άλλους επιστήμονες, ιστορικούς, φυσικούς, μαθηματικούς, μηχανικούς, γιατρούς, φιλοσόφους, γεωγράφους, ναυτικούς, ποιητές, καλλιτέχνες.

Γνωρίζουμε ότι οι στρατηγοί του Αλεξάνδρου ήταν συμμαθητές του και μαθητές του Αριστοτέλη και ότι, όλοι υπήρξαν κοινωνοί των σπουδαίων γνώσεων και διδαχών του δασκάλου. Είχαν όλοι μοιραστεί την ίδια παιδεία γι' αυτό και υπήρξαν άξιοι συνεχιστές του Αλεξάνδρου, όταν ο νεαρός στρατηλάτης έφυγε τόσο πρόωρα απ' τη ζωή. Οι Επίγονοι χώρισαν την αυτοκρατορία σε τέσσερα βασίλεια και διοίκησαν για σχεδόν 200 χρόνια ακόμη.

Η καταπληκτική σταδιοδρομία του Μεγάλου Αλεξάνδρου, η εκπληκτική αυτή κούρσα των 11 χρόνων γράφτηκε στην ιστορία της ανθρωπότητας με χρυσά γράμματα. Τόση δε ήταν η επίδρασή της που δημιουργήθηκε η ιστορική περίοδος που πήρε το όνομά του και καλείται «Αλεξανδρινή». Η ιστορική αυτή περίοδος καλείται όμως πρωτίστως «Ελληνιστική». Ελληνιστική διότι ο μεγάλος αυτός Έλληνας διέδωσε παντού την ελληνική γλώσσα, τον ελληνικό πολιτισμό και τα ελληνικά γράμματα. Κατά την «Ελληνιστική Περίοδο», όλοι οι λαοί της Ανατολής είχαν ως επίσημη γλώσσα την ελληνική και διδάσκονταν Αριστοτέλη!

Γνωρίζουμε μετά βεβαιότητας ότι πολλοί στρατηγοί και συμπολεμιστές του Αλεξάνδρου συνέγραψαν ιστορία. Ανάμεσά τους ξεχώριζαν ο Καλλισθένης, ο Ολύθιος, που ήταν ανεπιός του Αριστοτέλη και ακολούθησε τον Αλέξανδρο για να γράψει την ιστορία της εκστρατείας, ο Αριστόβουλος του Αριστόβουλου, γεωγράφος και αρχιτέκτονας, που έγραψε επίσης την ιστορία της εκστρατείας, καθώς και οι, Πτολεμαίος, Νέαρχος, Ονησίκριτος και Χάρις. Δυστυχώς δεν έχει κανένα από τα έργα αυτά διασωθεί.

Επίσης γνωρίζουμε ότι, τις πληροφορίες που συγκέντρωναν όλοι οι επιστήμονες που ακολουθούσαν το στράτευμα υποχρεώνονταν από τον Αλέξανδρο να τις στέλνουν στον

Αριστοτέλη. Ο Καλλισθένης έγραφε και του έστελνε, ανελλιπώς, τις «βασιλικές εφημερίδες» όπου κατέγραφε ό,τι γινόταν στις μακρινές χώρες όπου βρισκόταν το ελληνικό στράτευμα. Το ίδιο έπραξε και ο Αλέξανδρος με το ιερό βιβλίο των Ζωροαστρών, Αβέστα, το οποίο έδωσε εντολή να μεταφραστεί στην ελληνική και έπειτα το έστειλε στον δάσκαλό του, στην Ελλάδα. Βέβαια ο Αλέξανδρος είχε κατηγορηθεί τότε από τους Ζωροάστρες ιερείς ότι κατέστρεψε τους πάπυρους της Αβέστα, πράγμα που θεωρώ αναληθές. Αυτό που κατά τη γνώμη μου ενόχλησε τον μεγάλο Έλληνα στρατηλάτη και ενώ είχε μελετήσει το ιερό αυτό βιβλίο, ήταν ορισμένες διαδεδομένες άσεμνες τελετουργίες με νεαρές κοπέλες που δεν είχαν σχέση με τα γραφόμενα στο βιβλίο, γι' αυτό και τις κατήγγειλε, κάτι που ασφαλώς ενόχλησε τους παντοδύναμους, μέχρι τότε, ιερείς (Ιατροπούλου-Θεοχαρίδου, 2007, σ.523).

Οι διασωθείσες αρχαίες πηγές μετρώνται κυριολεκτικά στα δάχτυλα του ενός χεριού και όλες έχουν χάσματα μικρότερης ή μεγαλύτερης έκτασης. Πρόκειται για τα έργα τριών Ελλήνων, του Διόδωρου (1^{ος} π.Χ.αι.), του Πλούταρχου (1^{ος} μ.Χ.αι.) και του Αρριανού (2^{ος} μ.Χ.αι.) καθώς και δύο Ρωμαίων, του Κούρτιου (1^{ος} μ.Χ.) και του Ιουστίνου (2^{ος} μ.Χ.αι.), δηλαδή έργα που γράφτηκαν τουλάχιστον 250 χρόνια μετά από την εποχή του Αλεξάνδρου.

Ένα έργο όμως που γράφτηκε στην Αλεξάνδρεια τον 3^ο μ.Χ.αι., διασώθηκε σε πολλές διασκευές και άπλωσε τη φήμη του Αλεξάνδρου και του μεγάλου δασκάλου του Αριστοτέλη, σ' Ανατολή και Δύση. Ο τίτλος του είναι «*Το Μυθιστόρημα του Μεγάλου Αλεξάνδρου*» και έχει χαρακτηριστεί ως το πρώτο μυθιστόρημα της παγκόσμιας λογοτεχνίας. Το έργο αυτό εξιστορεί την πορεία της εκστρατείας και τα κατορθώματα του Μεγάλου Αλεξάνδρου στις μακρινές χώρες που κατέκτησε. Ο συγγραφέας είναι σε μας άγνωστος, καλείται όμως από τους ερευνητές «Ψευδοκαλλισθένης» μιας που, μιμούμενος τον ιστορικό Καλλισθένη, εξιστορεί τα της εκστρατείας, όπως το είχε πράξει έξι αιώνες νωρίτερα ο ιστορικός και συμπολεμιστής του Μεγάλου Αλεξάνδρου.

Ας προσπαθήσουμε όμως να δούμε πώς το έργο αυτό διαδόθηκε στην Ανατολή και έκανε γνωστούς τον Αλέξανδρο και τον Αριστοτέλη σε όλες τις κατακτημένες χώρες αλλά και σε πολλές άλλες από τις οποίες ο Μέγας Αλέξανδρος δεν πέρασε καν.

Εκείνη την περίοδο, ήδη από το 225 μ.Χ. και για 450 περίπου χρόνια, στην Περσία κυβερνούσε η Δυναστεία των Σασανιδών. Εδώ πρέπει να αναφερθεί ότι το κράτος των Σασανιδών (225-651 μ.Χ.) είχε εξελληνιστεί σε τόσο μεγάλο βαθμό, ώστε η ελληνική παιδεία και ο πολιτισμός να θεωρούνται απαραίτητες. Και στο σημείο αυτό διακρίνουμε την βαθειά επίδραση που άσκησε στις ανατολικές αυτές περιοχές το πέρασμα του Μεγάλου Αλεξάνδρου και των Επιγόνων, επίδραση που απλώθηκε από την Ινδία στα Ελληνο-Βακτριανά εδάφη και από εκεί συνέκλινε προς την Περσία και την Συρία.

Τον 3^ο μ.Χ.αι. ο Σαπούρ Α', (κυβέρνησε από 240-272 μ.Χ.), ο κατεξοχήν επηρεασμένος από τα ελληνικά γράμματα Σασανίδης βασιλιάς, διέταξε να μεταφραστούν ελληνικά φιλοσοφικά και ιστορικά κείμενα στην παχλεβί (αρχαία περσική), για να γίνουν κτήμα περισσοτέρων υπηκόων του. Επίσης, στην αρχαία Σουσιανή (σημερινή επαρχία Χουζεσταν), έκτισε μια πόλη, την Τζούντι Σαπούρ. Ο πληθυσμός της πόλης αυτής περιλάμβανε μεγάλο αριθμό Ελλήνων οι οποίοι, επί το πλείστον, ήταν αιχμάλωτοι πολέμου. Ο Σαπούρ Α', μετά

τη νίκη του επί του Ρωμαίου αυτοκράτορα Βαλεριανού, το 260 μ.Χ., πήρε τους πιο μορφωμένους αιχμαλώτους, αρχιτέκτονες, μηχανικούς, φυσικούς και ιδιαίτερα ιατρούς και τους έστειλε να ζήσουν σε τρεις πόλεις, στην Μεσοποταμία, στην Συρία και στην Περσία, διατηρώντας τα ήθη και τα έθιμά τους. Η μία από αυτές τις πόλεις ήταν η πόλη του, η Τζούντι Σαπούρ, όπου ίδρυσε ιατρική σχολή, φημισμένη σε όλη την περιοχή. Στις Κάρρες, της Μεσοποταμίας, εκτός της ιατρικής άνθισαν και άλλες επιστήμες όπως τα μαθηματικά, η αστρολογία και η αλχημεία.

Τον 5^ο μ.Χ.αι. παρατηρείται και πάλι μία έξαρση και ένας πυρετός μεταφράσεων ελληνικών έργων στην παχλεβί, από Νεστοριανούς μονοφυσίτες μοναχούς που μετά την Γ' Οικουμενική Σύνοδο, που συγκάλεσε ο αυτοκράτορας Θεοδόσιος Β' το 431 μ.Χ., εκδιώχθηκαν και κατέφυγαν στην Έδεσσα της Μεσοποταμίας όπου ίδρυσαν φιλοσοφική και ιατρική σχολή που άκμασαν έως το 482 μ.Χ. Ο διωγμός όμως που διέταξε εναντίον τους ο αυτοκράτορας Ζήνωνας τους ανάγκασε να εκπατριστούν και πάλι και να καταφύγουν στο εσωτερικό της Μεσοποταμίας και της Περσίας. Έτσι το 498 μ.Χ. μετέφεραν την έδρα τους στην Σελεύκεια, την Κτησιφόντα και την Τζούντι Σαπούρ και το 762 μ.Χ. στην Βαγδάτη.

Οι Νεστοριανοί ίδρυσαν ιατρική σχολή στη Νίσιβη της Μεσοποταμίας και πλαισίωσαν την ιατρική σχολή της Τζούντι Σαπούρ, όπου άρχισαν να μεταφράζονται στην παχλεβί και στα συριακά πολλά ελληνικά έργα σχετικά με τα μαθηματικά και την ιατρική. Αξίζει να μνημονευθούν τρεις Νεστοριανοί ιατροί για το σπουδαίο μεταφραστικό τους έργο: Στέφανος ο Έδεσσαίος, Τριβούνιος ο Παλαιστίνιος και Ουράνιος ο Σύριος. Σημαντική μορφή ήταν επίσης ο Νεστοριανός Προμπάς, που μετέφρασε γύρω στα 450 μ.Χ. τα έργα του Αριστοτέλη «Κατηγορίες», «Περί Ερμηνείας» και «Αναλυτικά Πρότερα».

Οι Σασσανίδες βασιλείς εκτιμούσαν ιδιαίτερα την ελληνική παιδεία πράγμα που απέδειξαν με πολλούς τρόπους. Ο Σαπούρ Α' (240-272) ίδρυσε την ιατρική σχολή στην πόλη που έκτισε ο ίδιος, την Τζούντι-Σαπούρ. Εδώ, στην ίδια πόλη, ο επίσης Σασσανίδης βασιλιάς Χόσρο Ανουσιρβάν, ίδρυσε το 531 μ.Χ. την ακαδημία της πόλης. Η σχολή αυτή κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Χοσρόη (531-579 μ.Χ.) και για 50 περίπου ακόμη χρόνια έφθασε σε μεγάλη ακμή και δόξα. Εδώ, στην ακαδημία της πόλης έγιναν και πάλι αμέτρητες μεταφράσεις ελληνικών έργων στην παχλεβί και στην συριακή.

Ανάμεσα σ' εκείνους που μετέφρασαν πολλά ελληνικά κείμενα στα περσικά (παχλεβί) και στα συριακά ήταν ο Σύριος Μονοφυσίτης Σέργιος που γεννήθηκε περί το 450 μ.Χ. στην Θεοδοσιούπολη (Ρέσαινα). Ο Σέργιος ήταν κατά τη γνώμη μου η πιο αξιόλογη προσωπικότητα μεταξύ των Σύριων λογίων της προϊσλαμικής περιόδου. Σπούδασε στην Αλεξάνδρεια και αργότερα έγινε επίσκοπος στη γενέτειρά του. Έκανε πολλές μεταφράσεις Ελλήνων συγγραφέων όπως του Ιπποκράτη, του Γαληνού, του Πορφύριου, του Θεμίστιου κ.ά. Κάτι που κατά τη γνώμη μου είναι πολύ πιθανό αλλά δεν επιβεβαιώνεται από καμία πηγή, είναι ότι ο Σέργιος, -που σπούδασε στην Αλεξάνδρεια- μετέφρασε το Ελληνιστικό Μυθιστόρημα του Μεγάλου Αλεξάνδρου που γράφτηκε στην Αλεξάνδρεια από τον Ψευδοκαλλιस्थένη, στην παχλεβί γλώσσα. Δεν είναι βεβαίως δυνατόν να γνωρίζουμε για το πότε ακριβώς έγινε η μετάφραση αυτή.

Στο μεταξύ ο Ιουστινιανός το 529μ.Χ., έκλεισε την Ακαδημία Αθηνών. Σύμφωνα με τον Αγαθία, τα εναπομείναντα μέλη της Ακαδημίας καθώς και επτά φιλόσοφοι αναζήτησαν προστασία στην αυλή του Χοσρόη (Χόσρο Ανουσιρβάν), στην Περσία. Μαζί τους μετέφεραν παπύρους λογοτεχνικών, φιλοσοφικών, επιστημονικών και ιατρικών έργων.

Τον 6^ο μ.Χ.αι., με εντολή του Χόσρο Ανουσιρβάν συλλέχθηκαν οι ιστορίες για όλες τις βασιλείες της Περσίας και καταγράφηκε έτσι η «Ιστορία» της χώρας. Τα χειρόγραφα αυτά δόθηκε εντολή να φυλαχτούν στα θησαυροφυλάκιά του. Εδώ οδηγούμαι στην υπόθεση ότι, πιθανότατα, το μεταφρασμένο ήδη από τον Σέργιο «Μυθιστόρημα του Μεγάλου Αλεξάνδρου» θεωρήθηκε παχλεβί έργο που αφορούσε σε Πέρση βασιλιά, γι' αυτό και συμπεριλήφθηκε στη συλλογή των χειρογράφων και φυλάχτηκε στο θησαυροφυλάκιο.

Ο ρόλος των Νεστοριανών μεταφραστών υπήρξε καθοριστικός για την εξάπλωση των ελληνικών γραμμάτων στην Περσία και σε όλες τις χώρες που κατέλαβαν οι Άραβες. Το ενδιαφέρον των Αράβων για την ελληνική γνώση επηρεάστηκε άμεσα από την μεταφορά της πρωτεύουσάς τους. Οι Αμπασίδες 749-1258 μ.Χ.) μετέφεραν την πρωτεύουσά τους από την Δαμασκό στην Βαγδάτη, γεγονός που τους εγκατέστησε στο κέντρο μιας περιοχής, άμεσης επιρροής της ελληνικής παιδείας, γνώσης και παράδοσης. Έτσι αυξήθηκε το ενδιαφέρον τους για τα ελληνικά γράμματα. Οι Αμπασίδες, προερχόμενοι από την περσική Ανατολή, ήταν έντονα διαποτισμένοι από την ελληνική παράδοση της εκτεταμένης εκείνης ελληνικής κατάκτησης από την εποχή του Αλεξάνδρου και των Επιγόνων.

Με την επικράτηση των Αράβων τον 7^ο μ.Χ.αι., όταν στους Πέρσες και τους άλλους κατακτημένους λαούς επιβαλλόταν η αραβική γλώσσα και γραφή, η Τζούντι Σαπούρ με την ιατρική και την φιλοσοφική σχολή της, εξακολουθούσε να είναι μια πολύ σημαντική πόλη, φάρος γνώσης και επιστήμης. Οι Άραβες που βρέθηκαν στο υψηλό εκείνο επιστημονικό περιβάλλον και θέλοντας να κάνουν κτήμα τους όλες τις επιστήμες, βάλθηκαν να μεταφράζουν όλα τα ελληνικά κείμενα στην αραβική. Στην ιστορία είναι πολύ λίγα τα παραδείγματα μιας τόσο ομαδικής μετάδοσης ολόκληρης παιδείας, επιστημονικής και φιλοσοφικής. Οι μεταφράσεις στην αραβική έγιναν σε δύο φάσεις. Η πρώτη την εποχή των Ομαγιάδων (661-749 μ.Χ.) και η δεύτερη κατά τη διάρκεια της δυναστείας των Αμπασιδών (749-1069 μ.Χ.). Οι Ουμαγιάδες είχαν προλειάνει ήδη το έδαφος γιατί είχαν δημιουργήσει μια ισχυρή τάξη διανοουμένων, που διψούσαν για μεγαλύτερη επαφή με τον ελληνικό πολιτισμό. Έτσι οι Αμπασίδες δεν άργησαν να γίνουν οι πρωτεργάτες μιας πολιτισμικής ανταλλαγής μοναδικής στην παγκόσμια ιστορία, στη διάρκεια της οποίας ένα μεγάλο τμήμα της ελληνικής γραμματείας πέρασε, μεταφρασμένο, στα χέρια τους. Μεταφράστηκαν σχεδόν όλα τα έργα του Αριστοτέλη, του Αρχιμήδη, των Νεοπλατωνικών και πλήθος άλλων φιλοσόφων και επιστημόνων. Με τις μεταφράσεις των ελληνικών έργων στην αραβική συνέβη το εξής σπουδαίο. Ελληνικά έργα (κείμενα) που είχαν στο μεταξύ χαθεί και δεν υπήρχε πουθενά πρωτότυπό τους, ξαναγράφηκαν με βάση την αραβική τους μετάφραση! Για την καταγραφή των μεταφράσεων αυτών υπάρχουν σήμερα 3 τρεις βασικές ιστορικές πηγές που είναι:

1. Το περίφημο «Κιτάμπ αλ-Φιχρίστ» του Ιμπν Ναντίμ, όπου ο συγγραφέας παραθέτει κατάλογο των μεταφραστών και μια γενική επισκόπηση των αριστοτελικών πραγματειών και υπομνημάτων που έχουν μεταφραστεί μέχρι την εποχή του.
2. Τα βιογραφικό λεξικό «Ταρίχ Αλ-Χουκαμά (Ιστορία των σοφών) που Ιμπν Αλ Γκιφτί, που αναφέρεται σε χριστιανούς, μουσουλμάνους, Άραβες, Έλληνες, Πέρσες και Ινδούς λόγιους.
3. Το αξιόλογο έργο «Ουγκούν Αλ-Ανμπά Ταμπακάτ αλ Ατιμπά» (Πηγές Πληροφοριών περί των Τάξεων των Φυσικών) του Ιμπν αμπί Γουσεμπία.

Τον 7^ο μ.Χ.αι., με εντολή του τελευταίου, πριν από την Αραβική κατοχή Πέρση βασιλιά Γιαζντεγκέρντ (632-651 μ.Χ.), έγινε ταξινόμηση των χειρογράφων με τις ιστορίες των Περσών βασιλέων που βρίσκονταν στο θησαυροφυλάκιο του. Την ταξινόμηση έκανε ο Ντανισβάρ Ντεχκάν και έτσι δημιουργήθηκε ο πρώτος εθνικός μύθος-ιστορία της Περσίας. Το έργο πήρε το όνομα «Χονταϊ-Ναμέ» (Βιβλίο των Κυρίων). Το έργο αυτό έχει χαθεί.

Τον 8^ο μ.Χ.αι., κατά την κατοχή των Αράβων ένας Χαλίφης βρήκε το έργο Χονταϊ-Ναμέ και έδωσε εντολή να μεταφραστεί στην αραβική. Ο διάσημος μεταφραστής Αλ Μογκαφφά, το 770 μ.Χ. τελείωσε τη μετάφραση και το έργο το ονόμασε «Ιστορία των Βασιλέων». Το έργο αυτό έχει χαθεί, άγνωστο από τότε.

Τον 9^ο μ.Χ.αι., ο Αμπού Γιουσούφ Γιακούμπ (861-879 μ.Χ.) ήταν ο πρώτος Πέρσης βασιλιάς που ανεξαρτητοποιήθηκε από το Αραβικό Χαλιφάτο. Άνθρωπος με περιορισμένη μόρφωση αλλά με μεγάλο ενδιαφέρον για την ιστορία του τόπου του, έδωσε εντολή στον υπουργό του, τον Αμπού Μανσούρ, να μεταφραστεί το «Χονταϊ-Ναμέ» από την παλγεβί, στη νέα περσική (φαρσί) και να προστεθούν στο βιβλίο και οι νεώτερες ιστορίες που είχαν στο μεταξύ συμβεί. Την μετάφραση έκανε ο Αλ Μοαμρί σε συνεργασία με τέσσερεις Ζωροάστρες φιλολόγους. Η μετάφραση τελείωσε το 882 μ.Χ. και το έργο ονομάστηκε: «Σαχ-Ναμέ»(Βιβλίο των Βασιλέων). Το έργο αυτό έχει χαθεί.

Τον 10^ο μ.Χ.αι., ο βασιλιάς Μαχμούντ Γιαμινούντ Νταουλά (999-1030 μ.Χ.)της δυναστείας Γκαζναβί, έδωσε εντολή στον ποιητή Φερντοσί να μετατρέψει το πεζό έργο Σαχ-Ναμέ σε έμμετρο. Ο Φερντοσί (934-1020) ολοκλήρωσε το ποίημά του και του έδωσε το ίδιο όνομα με το πρότυπο, το ονόμασε δηλαδή «Σαχ-Ναμέ». Το έργο αυτό έχει διασωθεί διδάσκεται ανά τους αιώνες σε όλα τα σχολεία της Περσίας αλλά και όλων των χωρών της Μ.Ανατολής όπου υπήρχε περσική πολιτισμική επιρροή.

Ο Φερντοσί είναι ο μέγιστος των Περσών ποιητών και θεωρείται ο Εθνικός Ποιητής της Περσίας γιατί έγραψε την ιστορία της πατρίδας του στην μητρική του γλώσσα, την περσική, την εποχή που λόγω της Αραβικής κατοχής όλοι οι υποτελείς λαοί έπρεπε να γράφουν και να μιλούν αραβικά. Ο Φερντοσί συνέβαλε επομένως τα μέγιστα στη διατήρηση της γλώσσας και τη ιστορίας της Περσίας, αφιερώνοντας 35 χρόνια από τη ζωή του για να γράψει ένα κολοσσιαίο έργο που απαρτίζεται από 132.000 στίχους!!! (τα Ομηρικά Έπη είναι 20.000 στίχοι). Το ποίημα αναφέρεται στην ιστορία της Περσίας από την γένεσή της μέχρι την πτώση της από τους Άραβες, τον 7^ο μ.Χ.αι.. Στο Σαχ-Ναμέ αναφέρονται πενήντα περσικές δυναστείες και ανάμεσα σ'αυτούς τους Πέρσες βασιλείς συγκαταλέγεται και ο Αλέξανδρος.

(ο Φερντοσί υμνεί τη ζωή και τα κατορθώματα του Μεγάλου Αλεξάνδρου σε 52 κεφάλαια του έργου.

Το Σαχ-Ναμέ, λοιπόν, το Βιβλίο των Βασιλέων λειτούργησε σαν μέσον, ώστε να απλωθεί η φήμη του Αλεξάνδρου και του μεγάλου του δασκάλου, του Αριστοτέλη, παντού στην Ανατολή και η ελληνική παιδεία και φιλοσοφία να γίνουν γνωστές, μέσω αυτού, στις πλατειές μάζες των λαών που ήταν κάτω από την ιρανική πολιτισμική επιρροή. Το σπουδαιότερο, διατήρησε το ελληνιστικό Μυθιστόρημα του Μεγάλου Αλεξάνδρου μέσα στους κόλπους του κολοσσιαίου περσικού έπους μέχρι τις μέρες μας (Ιατροπούλου-Θεοχαρίδου, 2007, σ. 68-124).

Όπου λοιπόν υπάρχει Αλέξανδρος, υπάρχει και Αριστοτέλης. Όπου Αριστοτέλης και Αλέξανδρος. Και η ρήση αυτή ερμηνεύεται από το γεγονός ότι ο μεγάλος στρατηλάτης, ακολουθώντας τις διδασχές του δασκάλου του έγινε μεγάλος βασιλιάς και χαρακτήκε στη μνήμη των υπηκόων του ως σοφός, δίκαιος, ηθικός και θρήσκος βασιλιάς. Στο «Σαχ-Ναμέ» (Βιβλίο των Βασιλέων) έχουμε ρητή αναφορά στον μεγάλο δάσκαλο Αριστοτέλη σε τρία σημεία που μπορούν να αναζητηθούν στο βιβλίο «Ο Μέγας Αλέξανδρος στην Περσική Επική Ποίηση» όπου και η ελληνική μετάφραση του βιβλίου «Σαχ-Ναμέ».

- «Ο θάνατος του Φιλίππου και η βασιλεία του Αλεξάνδρου». Ο Φερντοσί παρουσιάζει τον Αριστοτέλη ως φιλόσοφο, προικισμένο με εγκράτεια και σύνεση και γράφει: « *Εκείνη την εποχή υπήρχε στην Ελλάδα ένας σοβαρός δάσκαλος, που χάρη σ' αυτόν ολόκληρη η χώρα και το βασίλειό της ζούσαν ευτυχισμένα. Το όνομά του ήταν Αριστοτέλης, ο φιλόσοφος. Ήταν προικισμένος με σοφία, εγκράτεια και σύνεση. Αυτός ο άνθρωπος με το καθαρό μυαλό παρουσιάστηκε στον Αλέξανδρο και του είπε...*» (Ιατροπούλου-Θεοχαρίδου, 2007, σ.264).
- «Ο Αλέξανδρος πηγαίνει στην Βαβυλώνα και γράφει επιστολή στον Αριστοτέλη. Η απάντηση του Αριστοτέλη στην επιστολή αυτή» Εδώ ο Φερντοσί παρουσιάζει την επικοινωνία που έχει ο μαθητής με τον δάσκαλο (Ιατροπούλου-Θεοχαρίδου, 2007, σ.336) και
- «Ο οδυρμός των φιλοσόφων και του λαού για τον θάνατο του Αλεξάνδρου». Εδώ, ο Αριστοτέλης, μεταξύ άλλων φιλοσόφων θρηνεί για τον θάνατο του Αλεξάνδρου (Ιατροπούλου-Θεοχαρίδου, 2007, σ. 339).

Αρχές του 11^{ου} μ.Χ.αι. συναντάμε μίαν άλλη προσωπικότητα των Γραμμάτων, τον Αβισέννα (980-1032 μ.Χ. που είχε δεχθεί μεγάλη επιρροή από τις διδασχές του Αριστοτέλη (Ιατροπούλου-Θεοχαρίδου, 2007, σ.50-52). Πενήντα λοιπόν χρόνια μετά τον Φερντοσί, εκεί στην ίδια περιοχή της επαρχίας Χορασάν (στο ΒΑ Ιράν), γεννήθηκε το 980 μ.Χ., ο Αμπου-Αλί Ίμπν Σινά, γνωστός σαν Αβισέννα η Αβιριανός κατά τους Βυζαντινούς και πέθανε στο Χαμαντάν (ΒΔ Ιράν) το 1032 μ.Χ. Σπούδασε Ηθική, Φιλολογία, Αστρονομία, Μαθηματικά, Φυσική, Γεωλογία, Ιστορία, Μεταφυσική, Θεολογία, Ιατρική, κ.ά. Ο Αβισέννα είχε σπάνιες ικανότητες και ήταν τέτοια η ποικιλία των γνώσεών του, που τον χαρακτήρισαν «Πανεπιστήμονα», με την αριστοτελική έννοια. Έγραψε κυρίως στην αραβική γλώσσα με ελάχιστες εξαιρέσεις, όπου χρησιμοποίησε την περσική, ιδίως στην ποίηση. Κατά τη γνώμη μου ο ερευνητής Ρέντε (Roehde) σφάλει όταν αποκαλεί τον Αβισέννα: «*διάσημο Άραβα*

γιατρό». Όπως εξήγησα πιο πάνω, από τον 7^ο μ.Χ.αι. που επεκράτησαν στην Ανατολή οι Άραβες, επέβαλαν τη θρησκεία του Ισλάμ καθώς και την αραβική γραφή και γλώσσα. Πιστεύω επομένως ότι ο Αβισέννα δεν θα μπορούσε να αποτελέσει εξαίρεση. Έπραξε όπως όλοι οι επιστήμονες της εποχής του.

Μεγάλης αξίας είναι η φιλοσοφική του εγκυκλοπαίδεια «Ντανεσ-Ναμέ-ι Αλαΐ» (*Το Βιβλίο της Γνώσης*). Ο Αβισέννα κατόρθωσε να επηρεάσει με μοναδικό τρόπο τη Δυτική Ευρώπη και να της υποβάλει μεθόδους πρωτοποριακές για την εποχή. Έγραψε πολλά συγγράμματα πάνω σ' όλες τις σύγχρονες του επιστήμες αλλά, στην ιατρική υπήρξε μεγαλοφυΐα. Το έργο που τον έκανε παγκοσμίως γνωστό είναι ο περίφημος ιατρικός «Κανών» (Αλ Κανούν).

Το έργο αυτό, θεωρήθηκε εφάμιλλο του έργου του Γαληνού και χρησιμοποιήθηκε ως εγχειρίδιο στις ιατρικές σχολές Ανατολής και Δύσης από τον 10^ο μέχρι και τον 17^ο μ.Χ.αι., δηλαδή για 700 χρόνια! Κοινή δε είναι η διαπίστωση ότι, Γαληνός και Αβισέννα είναι οι μεγαλύτεροι δάσκαλοι της ιατρικής, ανά τούς αιώνες. Ουσιαστικά ο Αβισέννα, στο μνημειώδες αυτό έργο του κωδικοποίησε όλη την ελληνική και μουσουλμανική ιατρική γνώση και την παρέδωσε στους Ευρωπαίους.

Οι επιστήμονες της «σχολαστικής σκέψης» του 13^{ου} αι.μ.Χ. κατέφυγαν στη «Μεταφυσική» του Αβισέννα και το πρόβλημα της αιωνιότητας τού κόσμου το ανέπτυξαν με βάση τις δικές του απόψεις. Τον θεωρούσαν ως τον «αριστοτελικότερο των αριστοτελικών». Λίγοι μπορούσαν να διακρίνουν τη διδασκαλία του από την αριστοτελική. Μάλιστα πίστευαν πως στο πρόσωπό του έβλεπαν τον ίδιο τον Αριστοτέλη. Ήταν τόση η ταύτιση της σκέψης του με εκείνη του Αριστοτέλη, που έλεγαν ότι είχε καταπιεί τον Αριστοτέλη και μιλούσε με το στόμα εκείνου. Ακόμη και οι αντίπαλοι τού στοχασμού του, ανάμεσα στους σχολαστικούς της λατινικής σχολής, τον παραδέχονταν ως μία από τις σημαντικότερες αυθεντίες του πνεύματος.

Τον 11^ο μ.Χ.αι. διαπρέπει στην Περσία άλλος ένας Αριστοτελικός επιστήμονας, ο Αλ-Μπιρουνί (972-105). (Ιατροπούλου-Θεοχαρίδου, 2007,σ.52), εξίσου σπουδαίος και φημισμένος με τον Αβισέννα. Πρέπει να σημειωθεί ότι οι δύο αυτοί σπουδαίοι επιστήμονες έγραψαν το γόνιμο έργο τους στην αραβική και ότι μόνο σε ελάχιστες εξαιρέσεις χρησιμοποίησαν την περσική. Πρέπει επίσης να πούμε πως ό,τι διασώθηκε από αυτό τους το έργο είναι αυθεντικό και πως στην προκειμένη περίπτωση αναφερόμαστε σε πολύτιμα δείγματα περσικού πεζού λόγου. Ο Αλ-Μπιρουνί γεννήθηκε στο Χοράσμ και πέθανε στην Γκαζνά. Είναι ο μοναδικός μέσα στους ισλαμιστές επιστήμονες που ξεχωρίζει για την ασυμβίβαστη προσήλωσή του στην αλήθεια, για την ακριβολογία του και για το κριτικό του πνεύμα. Κάτω από ένα τέτοιο πρίσμα αναλύει ιστορικά φαινόμενα οφειλόμενα σε οικονομικά αίτια και μελετάει ορισμένες όψεις της θρησκείας του Ισλάμ ασυμβίβαστες με την επιστήμη. Στον επιστημονικό τομέα είναι ο κατεξοχήν επηρεασμένος από την ελληνική επιστήμη. Σφοδρός υπέρμαχος των Αριστοτελικών και Πτολεμαϊκών Διδαχών περί σύμπαντος, αντιτάχθηκε στην άποψη του Ταμπί Ιμπν Κουρά για τον αριθμό των σφαιρών. Έκανε γεωδαιτικές καταμετρήσεις, προσδιόρισε το ειδικό βάρος πολύτιμων λίθων, περιέγραψε

περιοχές των Ινδιών και τους λαούς τους. Το έργο του για τους ινδικούς αριθμούς θεωρείται το καλύτερο του είδους.

Ανεξάρτητα απ' όλα αυτά, μια ιδιαίτερη πλευρά του έργου του Αλ-Μπιρουνί έχει τεράστια σημασία για την αρχαία ελληνική επιστήμη και ειδικότερα για τα τεχνικά και μηχανικά επιτεύγματα. Γύρω στο 1000 μ.Χ. ο μεγάλος αυτός επιστήμονας έγραψε μια πραγματεία αφιερωμένη στην κατασκευή των αστρολάβων. Εκεί, ανάμεσα σε άλλα πράγματα, περιγράφει το πώς μπορεί να κατασκευαστεί ένα «Κουτί της Σελήνης», δηλαδή ένα μηχανικό ημερολόγιο που δίνει αστρονομικές πληροφορίες για τον εν λόγω δορυφόρο της Γης. Ο μηχανισμός που περιέγραφε ο Αλ-Μπιρουνί είναι σαφώς κατώτερος από αυτόν των Αντικυθήρων. Από απλή τύχη ανακαλύφθηκε, στο Μουσείο Επιστημών του Λονδίνου, η ύπαρξη ενός μηχανισμού του 5^{ου} ή 6^{ου} μ.Χ. αι., βυζαντινής προέλευσης, που δεν ήταν τίποτε άλλο από ένα «Κουτί της Σελήνης», ίδιο με αυτό που περιγράφει στην πραγματεία του ο Αλ-Μπιρουνί. Το συμπέρασμα των ερευνητών είναι ότι ο μεγάλος Πέρσης επιστήμονας είχε αντιγράψει, μεταφράσει και σχολιάσει ανάλογο ελληνικό κείμενο για τον μηχανισμό ή ότι έχει δει προσωπικά κάποιον που τον παρουσίασε στην πραγματεία του. Και στις δύο περιπτώσεις η συμβολή του είναι τεράστια, αφού έτσι επιβεβαιώνεται η παράδοση για κατασκευή παρόμοιων μηχανισμών, δεδομένου ότι δεν υπάρχει κανένα αντίστοιχο ελληνικό ή βυζαντινό πρωτότυπο έργο! Συμβολή τεράστιας σημασίας, αφού έτσι βρίσκουμε τον χαμένο κρίκο μιας ελληνικής τεχνολογικής παράδοσης που την ύπαρξή της δεν μπορούσαμε μέχρι τώρα να υποψιαστούμε.

Και φθάνουμε στον 12^ο μ.Χ.αι. και στον μεγάλο Πέρση ποιητή Νιζαμί-Γκαντζαβί (1141-1209 μ.Χ.). (Ιατροπούλου-Θεοχαρίδου, 2007, σ. 130-134). Γεννήθηκε στην Γκάντζα, στο ακρότατο ΒΔ τμήμα του Ιράν (σημερινό Κιροβαμπάντ του Αζερμπαϊτζάν). Έγραψε πέντε σημαντικά έργα εκ των οποίων το σημαντικότερο για εμάς τους Έλληνες είναι το πέμπτο, που ονομάζεται «Εσκενταρ-Ναμέ» (Βιβλίο του Αλεξάνδρου) και είναι αφιερωμένο εξ' ολοκλήρου στον Μέγα Αλέξανδρο (Ιατροπούλου-Θεοχαρίδου, 2007, σ. 134-150). Το έργο αυτό αποτελείται από δύο μέρη (βιβλία):

ΕΣΚΕΝΤΑΡ-NAME-I.

«Σαραφ-Ναμέ» (Βιβλίο των Ευγενών), όπου περιγράφονται τα ταξίδια και οι περιπέτειες του Μ. Αλεξάνδρου και παρουσιάζεται σαν ως σπουδαίος στρατηγός και δίκαιος κυβερνήτης. Στο Βιβλίο των Ευγενών υπάρχει ρητή αναφορά στον Αριστοτέλη στα κεφάλαια με τίτλο: «Ο Αλέξανδρος διδάσκεται τη σοφία και τη σύνεση από τον Νικόμαχο, πατέρα του Αριστοτέλη» (Ιατροπούλου-Θεοχαρίδου, 2007, σ. 359) και «Ο Αλέξανδρος διαδέχεται τον πατέρα του στην εξουσία». (Εδώ ο Νιζαμί παρουσιάζει τον Αριστοτέλη ως σύμβουλο του Αλεξάνδρου) (Ιατροπούλου-Θεοχαρίδου, 2007, σ. 361).

ΕΣΚΕΝΤΑΡ-NAMEII.

«Χερατ-Ναμέ»(Βιβλίο της Σοφίας), όπου ο Νιζαμί παρουσιάζει τον Αλέξανδρο σαν φιλόσοφο και προφήτη.

Το «Εσκενταρ-Ναμέ» (Βιβλίο του Αλεξάνδρου) απαρτίζεται από 20.000 στίχους (13.000 στίχοι το Βιβλίο των Ευγενών και 7.000 στίχοι το Βιβλίο της Σοφίας) και είναι πραγματικός ύμνος για τον Αλέξανδρο, ύμνος για τον Αριστοτέλη, ύμνος για την αρχαία Ελληνική φιλοσοφία και επιστήμη. Είναι ένα έργο μεγαλειώδες και αυτό το συμπεραίνουμε από τις αμέτρητες απομιμήσεις και αντιγραφές του, τόσο στο Ιράν όσο και στις χώρες όπου υπήρχε επιρροή της Περσικής Λογοτεχνίας. Στην Τουρκία, την Κεντρική Ασία, την Ινδία και παντού στις γύρω χώρες, αμέτρητοι ποιητές μιμούνται, ανά τους αιώνες τον Νιζαμί και το Εσκενταρ-Ναμέ του. Το θέμα του, τον Αλέξανδρο, το διάλεξε ενσυνείδητα και έπειτα από πολλή μελέτη γύρω από τη ζωή του, γύρω από τον δάσκαλό του, τον Αριστοτέλη και γύρω από όλη την ελληνική γραμματεία. Ο Νιζαμί, στο δεύτερο μέρος του έργου του συνοψίζει τη γνώση και την άποψή του για τον Αλέξανδρο και με τίτλο: «Η Ιστορία του Αλεξάνδρου σε ένα φύλλο χαρτί», του πλέκει το εγκώμιο και γράφει, επιγραμματικά, για τα κατορθώματα και τις καλές και δίκαιες πράξεις του, την δίκαιη διακυβέρνησή του καθώς και για όλα τα καλά που έπραξε για την ανθρωπότητα. (BuergeI, 1991, σ. 38-41 και Ιατροπούλου-Θεοχαρίδου, 2007, σ. 517-519).

Στο ΕΣΚΕΝΤΑΡ-NAME II., «Χερατ-Ναμέ» (Βιβλίο της Σοφίας), ο Νιζαμί παρουσιάζει την ελληνική φιλοσοφία και όλους τους αρχαίους Έλληνες φιλοσόφους. Τον Αλέξανδρο τον παρουσιάζει, επίσης, σαν φιλόσοφο. (BuergeI, 1991, σ.398-581). Γράφει για τον Αριστοτέλη, τον Αρχιμήδη, τους «Εβδομήντα Σοφούς», τον Ερμή, τον Πλάτωνα και τους «Επτά Σοφούς». Γράφει τι είπαν για τη δημιουργία του Κόσμου, ο Αριστοτέλης, ο Θαλής, ο Απολλώνιος, ο Σωκράτης, ο Πορφύριος, ο Ερμής, ο Πλάτων, ο Αλέξανδρος και ο Νιζαμί. Γράφει για τα αποφθέγματα του Αριστοτέλη και τις σοφίες του Σωκράτη. Και στο τέλος γράφει για τον βίο και την πολιτεία όλων των παραπάνω Φιλοσόφων. Ρητή αναφορά στον μεγάλο δάσκαλο έχουμε στα ακόλουθα κεφάλαια:

- Ο Πλάτων συνθέτει μουσική για να ντροπιάσει τον Αριστοτέλη.
- Η συζήτηση του Αλεξάνδρου με τους Επτά Σοφούς.
- Τι είπε ο Αριστοτέλης, ο Θαλής, ο Απολλώνιος, ο Σωκράτης, ο Πορφύριος, ο Ερμής, ο Πλάτων, ο Αλέξανδρος και ο Νιζαμί για τη δημιουργία του Κόσμου.
- Τα σοφά αποφθέγματα του Αριστοτέλη και του Σωκράτη.
- Πώς ο Αριστοτέλης, ο Ερμής, ο Πλάτωνας, ο Θαλής, ο Απολλώνιος, ο Πορφύριος, ο Σωκράτης και ο Νιζαμί τελείωσαν τη ζωή τους πάνω στη Γη.

Πιστεύω ότι διαβάζοντας κανείς έστω και μόνον τους τίτλους των κεφαλαίων του Βιβλίου του Αλεξάνδρου (Εσκεντάρ-Ναμέ), καταλαβαίνει και κατανοεί τον τρόπο με τον οποίο άπλωσε την φήμη του Αλεξάνδρου και του λαμπρού δασκάλου του, τού Αριστοτέλη, παντού στην Ανατολή!

Τον 12^ο έως 14^ο μ.Χ. αι. γράφτηκε το ανώνυμο πεζό έργο «Ισκανταρναμά» (Βιβλίο του Αλεξάνδρου). Οι πρώτες και οι τελευταίες σελίδες από το χειρόγραφο που βρέθηκε λείπουν, γι' αυτό δεν γνωρίζουμε ακριβώς ούτε τον συγγραφέα του, ούτε το μέγεθός του, ούτε και το πότε γράφτηκε.

Τον 15^ο μ.Χ.αι. ένας άλλος Πέρσης, ο Ταρσουσί γράφει ένα πεζό έργο με τίτλο: «Νταράμπ-Ναμέ» (Βιβλίο του Δαρείου). Ο συγγραφέας δίνει την περσική εκδοχή της γέννησης του Αλεξάνδρου (δηλαδή αυτή του Φερντοσί). Ο Ταρσουσί μας λέει ότι: «*Η Ναχίντ, κόρη του Φίλιππου, γεννά τον Αλέξανδρο στο μοναστήρι του Αριστοτέλη, χωρίς να το γνωρίζει ο Φίλιππος. Η κοπέλλα εγκαταλείπει το νεογέννητο και παντρεύεται αργότερα με τον βάρβαρο βασιλιά Φιρούζ-Σαχ*».

Τον ίδιο αιώνα (15^ο) γράφει το έργο του ο μεγάλος Πέρσης ποιητής Τζααμί με τίτλο: «Χερατ-Ναμέ Εσκανταρί» (Βιβλίο της Σοφίας του Αλεξάνδρου). Στο Βιβλίο Σοφίας του Αλεξάνδρου ο Τζααμί μιμείται τον Νιζαμί στον τίτλο του έργου, στο περιεχόμενο και στον ήρωα, που είναι ο Αλέξανδρος. Αφηγείται λοιπόν ο Τζααμί και μας λέει ότι «*ο Φίλιππος εμπιστεύτηκε τον Αλέξανδρο στον Αριστοτέλη, να του μάθει όλες τις γνώσεις και να του εμφυσήσει το αίσθημα της δικαιοσύνης. Όταν ο Αλέξανδρος έμαθε για ...*». Και αλλού: «*Με εντολή του Φίλιππου, ο Αριστοτέλης έγραψε για τον Αλέξανδρο ένα βιβλίο γύρω από τα μυστικά της διακυβέρνησης του βασιλείου. Κατά τη διάρκεια της διακυβέρνησης της χώρας από τον Αλέξανδρο, τα ρητά των φιλοσόφων γράφονταν με χρυσά γράμματα. Ο Αριστοτέλης, ο Πλάτωνας και ο Σωκράτης του έγραψαν από ένα βιβλίο σοφίας ο καθένας. Ο Αλέξανδρος κάλεσε...*» και αλλού. «*Έπειτα έγραψε στη μητέρα του και στον Αριστοτέλη. Ικανοποιώντας μια επιθυμία του φιλοσόφου του έστειλε κι ένα βιβλίο γεμάτο με σοφά ρητά*».

Βλέπουμε ότι το «Μυθιστόρημα του Μεγάλου Αλεξάνδρου», που κατά τον Μεσαίωνα υπήρξε το πιο πολυδιαβασμένο βιβλίο μετά την Καινή Διαθήκη, άπλωσε τη φήμη του Αλεξάνδρου και του Αριστοτέλη στην Ανατολή από όπου, μέσω των Αράβων έφθασε και στη Δύση. Τα σπουδαία περσικά έπη, Σαχ-Ναμέ, Εσκενταρ-Ναμέ καθώς και όλοι οι κρίκοι της περσικής διασκευής του «Μυθιστορήματος» φροντίζουν ώστε η φήμη των δύο μεγάλων ανδρών να μένει ζωντανή στη μνήμη των ανθρώπων της περιοχής, ανά τους αιώνες!

Και στο σημείο αυτό κλείνω με κάτι υπέροχο που έγραψε στον πρόλογο του Εσκενταρ-Ναμέ (Βιβλίο του Αλεξάνδρου) ο Νιζαμί και πιστεύω ότι είναι ο μεγαλύτερος έπαινος για τον μεγάλο μας Στρατηλάτη και αδιάψευστη μαρτυρία των όσων ανέφερα παραπάνω: «*Ο Αλέξανδρος έφαχνε να βρει την πηγή της ζωής για να μείνει αθάνατος. Εγώ λοιπόν, 15 αιώνες μετά τον θάνατό του, θα τον ζαναζωντανέψω με την πέννα μου!*».

Βιβλιογραφία:

- Afshar Iraj (1964): “*Iskandr-ar-Namih*” Pseudo-Callisthenes. *The Gests of Alexander*. Tehran.
Afshar Iraj (1968),: “*Ketabshenashi-e Ferdoshi*” (Shah Name) Tehran-Iran.
Agne S (1986) “*Alexander the Great & his time*” transl. to Persian V. Mazandarani, Patiz- Tehran
Atkinson James (1832: “*The Shah-Nameh*” of the Persian Poet Firdausi). London.
Bamm P. (1965): “Alexander” oder “*Die Verwandlung der Welt*”, Droemerische Verl. Zuerich.
Barholomae Chr. (1895): “*Grundriss der Iranischen Philologie*”, Truebner Verlag, Strassburg.
Bonfils I. (1962) “*The book of Gests of Alexander*” Hebrew Version, Cambridge, Mas/chusetts.
Budge E. (1857) “*The Alexander Book in Ethiopia*”, Oxford University, London.
Budge E. (1889) “*The History of Alexander the Great*” Syriac Version, Philo Press, Amsterdam.

- Buergel Chr.(1991) Nizami's "*Iskandarnama*",*Das Alexanderbuch*",Manesse Verlag-Zuerich.
Cary G.(1956): "*The Medieval Alexander*" ,Cambridge, University Press.
Charlesworth M.(1987): "*Alexander's Wall*", British Institut, Tehran-Iran.
Dastgerdi V.(1957) "*Sharaf-Name*"& "*Kherat-Name*"*Nezami*,Abansina-Teheran-Iran.
Ferdowssi (1962): "*Shah-Name*", Eslamiye, Tehran-Iran. (5 τόμοι).
Herodotos(1974): "*Tarikh-e Herodotos*",translated to Persian by Ali Vahid Mazandarani, Teh.
Ιατροπούλου-Θεοχαρίδου Μ.(2007), «*Ο Μέγας Αλέξανδρος στην Περσική Επική Ποίηση-Σαχ-
Ναμέ του Φερντοσί & Εσκενταρ-Ναμέ το Νιζαμί*». Εκδόσεις ΙΩΝ-ΜΑΚΕΔΩΝ, Αθήνα .
Levy R.(1967):"The Epic of the Kings" Shah-Nama the national epic of Persia,Kegan-London.
Merkelbach R.(1954) "Die Quellen des Griechischen Alexanderromans,Becksche ,Muenchen.
Mitsakis K.(1967) "*Der Byzantinische Alexanderroman nach dem Cod. V*"Unipress.Muenchen
Μητσάκης Κ.(1989) «*Εισαγωγή στη Νέα Ελληνική Λογοτεχνία*»ΕκδόσειςΚαρδαμίτσας,Αθήνα.
Mohl.J.(1876): "Livre des Rois"par Aboulkasim Firdousi,J.M.Onneuve, Paris
Mueller C. (1876): "*Pseudo-Callisthenis Historianum Fabulosam*", Paris.
Nafisi S. (1958): "*Divan-e Ghasayiet va Ghazaliat-e Nezame-e Ganjavi*" , Tehran –Iran.
Noeldede Th.(1920): "Das Iranisch Nationalepos", Wissenschaftlicher Verleger-Berlin.
Πάλλης Α. (1935) «*Η Φυλλάδα του Μεγαλέξανδρου*», Εκδόσεις Πυρσός, Αθήνα.
Piemonteze An.(1990) "*Masaleh-e Iranshenasi*" ,"*Tarikhe Iranshenasi dar Italia*" , Tehran.
Sotoudeh Gh.R.(1990): "Sima-e Rostam Dar Shahname", Tehran University Press, Tehran.